

พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2510-2560
The Development of Political Equality for Women in Thai Society from 1967 to
2017

สุจิตรา ทรงมัจฉา

นักศึกษาคณะรัฐประศาสนศาสตร์ สาขาวิชาการเมือง คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัยเพื่อศึกษา (1) บทบาททางการเมืองของสตรี (2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรี (3) พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในช่วงเวลา พ.ศ. 2510-2560 และ (4) ข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทสตรีที่สอดคล้องกับความเสมอภาคทางการเมืองอย่างยั่งยืน สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลจากเอกสารและการสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มบุคคลที่เป็นนักการเมืองหรือแกนนำในการเรียกร้องต่าง ๆ และกลุ่มนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคและบทบาททางการเมืองของสตรีในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า ภาครัฐควรที่จะกำหนดเป็นนโยบายเพื่อส่งเสริมและเปิดโอกาสให้สตรีสามารถเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระดับท้องถิ่นได้มากยิ่งขึ้นโดยการกำหนดเป็นแผนการดำเนินงาน หรือกำหนดเป็นกิจกรรมที่เอื้อต่อการดำเนินงานทางการเมืองของสตรี หรือกำหนดเป็นมาตรการเฉพาะสำหรับการเพิ่มสัดส่วนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีให้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งควรให้มีการติดตามและประเมินผลกระทบจากการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศอย่างสม่ำเสมอ สุดท้ายสตรีควรมีความเชื่อมั่นหรือเห็นคุณค่าในตัวเองเป็นพื้นฐาน เพราะงานด้านการเมืองเป็นงานที่ต้องแก้ปัญหาให้กับประชาชน ต้องมีทั้งความมุ่งมั่น ความสามารถ และคุณธรรม เรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จึงจะสามารถประสบความสำเร็จในเส้นทางเมืองได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: ความเสมอภาค, การเมืองของสตรี, สังคมไทย**Abstract**

This article was qualitative research which had the research objectives were to study 1) the political role of women 2) the political participation of women 3) the political equality of women from 1967 to 2017 and 4) the recommendation and guidelines of the role development in women according to sustainable political equality. The researcher collected the data from documents and in-depth interviewing with politicians, leaders of groups making relevant demands, academic scholars and experts who involved with the equality and the political roles of women in Thai society.

The findings found that the government sector should formulate the policies for promoting and allowing the women to play more their roles in local politics by setting the operational plans or the activities that contributed political operation of women or setting the specific procedure for increasing the women proportion in political participation, included monitored and evaluated the impacts of operations to contribute the sexual equality. Finally, the women should trust and basic self-value because the political duties were public problem solving with commitment, ability, morality, learning and self-improvement at all times that could be able to achieve the success in a sustainable political path.

Keywords: equality, political for women, thai society

บทนำ

บทบาทในครอบครัวของคนไทยตั้งแต่อดีตผู้ชายจะมีความรับผิดชอบในฐานะที่เป็นหัวหน้าครอบครัว การไม่เคารพในสิทธิสตรี ตลอดจนการเลือกปฏิบัติต่อผู้เป็นสตรีนั้น มาจากสภาพเดิมที่สังคมไทยสมัยโบราณถือปฏิบัติสืบต่อกันมา อันเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้บทบาทของสตรีไทยเกิดความไม่เท่าเทียมกัน กับผู้ชาย และที่ผ่านมาผู้หญิงจึงถูกปฏิบัติอย่างเป็นมนุษย์ชนชั้นสองในเรื่องสิทธิต่าง ๆ เช่น กฎหมาย ลักษณะครอบครัวในเรื่องเหตุการณ์หย่า หรือกฎหมายอาญาในเรื่องของการข่มขืน เป็นต้น ซึ่งถือว่าเป็นการเลือกปฏิบัติอย่างหนึ่ง และที่สำคัญประเทศไทย แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยกว่า 85 ปี แล้วก็ตาม แต่เพียงจะปรากฏเรื่องเหล่านี้ในพระราชบัญญัติ “ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558” ที่ผ่านมาในไม่กี่ปีเท่านั้น (พระราชบัญญัติความเท่าเทียม, 2558, หน้า 17)

ตลอดระยะเวลาในช่วง 5 ทศวรรษที่ผ่านมาองค์การสหประชาชาติร่วมกับขบวนการสตรีนิยมได้มีส่วนสำคัญอย่างมากในการทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาผู้หญิงและขจัดอุปสรรคต่อความก้าวหน้าของผู้หญิงขึ้นในประเทศสมาชิกต่าง ๆ ทั่วโลก ทั้งนี้ ด้วยตระหนักว่าปัญหาของการพัฒนาผู้หญิงสำคัญ ส่วนหนึ่งมาจากความไม่เสมอภาค ผู้หญิงถูกเลือกปฏิบัติในสังคม เนื่องจากสังคมส่วนใหญ่ถูกครอบงำด้วยระบบชายเป็นใหญ่ (patriarchal system) สำหรับในสังคมไทยก็ได้มีการเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ ส่วนหนึ่งน่าจะมาจากการศึกษาที่ผู้หญิงได้เรียนรู้ถึงปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ รวมทั้งผู้หญิงบางกลุ่มที่มีโอกาสได้รับการศึกษา

มากขึ้น เกิดการเคลื่อนไหวในรูปแบบต่าง ๆ อันนำไปสู่การเรียกร้องสิทธิของผู้หญิง และได้กลายเป็นขบวนการทางสังคมในเวลาต่อมา (เพ็ญประภา, 2559) ถึงแม้ว่าขบวนการเคลื่อนไหวของผู้หญิงในประเทศไทยจะไม่ได้เด่นชัดในระดับสากล แต่ถึงอย่างไรก็ทำให้กระแสแนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของสตรีในประเทศไทยเริ่มได้รับความสนใจต่อสังคมมากขึ้นเป็นลำดับ

การมีบทบาททางการเมืองของสตรีอย่างเสรีจึงถือเป็นพื้นฐานของกระบวนการทางการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ดังนั้น การมีบทบาททางการเมืองของสตรีก็ถือเป็นหัวใจสำคัญและยังเป็นตัวชี้วัดถึงระบอบการปกครองของประเทศนั้น ๆ กล่าวคือ ประเทศใดที่สตรีมีระดับการมีบทบาททางการเมืองสูงย่อมแสดงถึงความ เป็นประชาธิปไตยที่สูงตามไปด้วย ซึ่งการมีบทบาททางการเมืองของสตรีเป็นสิทธิทางการเมืองของฝ่ายที่อยู่ใต้การปกครอง โดยมีสิทธิในการเข้าร่วมกระบวนการทางการเมือง เพื่อแสดงเจตนาเกี่ยวกับอำนาจ ผลประโยชน์ แม้แต่กระทั่งรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็บัญญัติรับรองสิทธิความเสมอภาคของบุรุษและสตรีไว้อย่างชัดเจน นอกจากนั้น สังคมไทยยังได้เปิดโอกาสให้สตรีเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่นเดียวกับบุรุษ และกล่าวได้ว่า สตรีได้กลายเป็นกลุ่มพลังทางการเมืองที่มีความสำคัญในสังคม และจากค่านิยมในปัจจุบันเชื่อว่า อำนาจทางการเมืองควรที่จะกระจายอำนาจไปสู่สตรีโดยไม่จำกัดเพศชนชั้น เชื้อชาติ หรือศาสนา (วิภาพรรณ, 2559) ดังนั้น บทบาททางการเมืองไทยของสตรีที่เพิ่มมากขึ้น จะเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรี และเป็นสิ่งที่ดีต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพทางการเมืองของสตรี

ในประเทศไทยได้ต่อไป

ในอดีตจนถึงปัจจุบันผู้แทนส่วนใหญ่ของประเทศไทยเป็นเพศชายมากกว่าเพศหญิง อาจจะด้วยสาเหตุอะไรก็ตามตามความจริงที่ปรากฏในสังคมและวัฒนธรรมของไทยตลอดมา คือ การอบรมสั่งสอนให้ผู้หญิงเป็นกุลสตรีมีหน้าที่ดูแลบ้านเรือนและครอบครัวเป็นหลัก ส่วนผู้ชายเป็นผู้มีหน้าที่หาเลี้ยงครอบครัวและทำงานนอกบ้านรวมถึงมีหน้าที่ในการบริหารกิจการบ้านเมืองด้วยนั้น ซึ่งกิจเช่นนี้จึงมิใช่หน้าที่ของฝ่ายหญิง แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนไป การทำงานนอกบ้านนั้นมิได้จำกัดแต่เพียงเฉพาะเพศชาย ผู้หญิงก็มีความจำเป็นเช่นเดียวกัน จึงทำให้บทบาทของผู้หญิงในยุคสมัยใหม่จึงเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และนอกจากการทำงานเพื่อหาเงินไปเลี้ยงครอบครัวแล้ว ผู้หญิงยังเข้ามามีบทบาทในการบริหารกิจการของบ้านเมือง โดยผ่านการเป็นตัวแทนทางการเมือง เช่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ผู้บริหาร และสมาชิกสภาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อีกทั้งยังได้รับการยอมรับว่านักการเมืองหญิงมีความละเอียดอ่อน รอบคอบกว่าผู้ชาย รวมถึงนักการเมืองหญิงมีแนวคิดการพัฒนาที่เน้นไปทางด้านการส่งเสริมคุณภาพชีวิตได้ดีกว่าเพศชายที่เน้นไปทางด้านสาธารณูปโภค และสาธารณูปการ (สถาบันพระปกเกล้า, วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น, 2551) แต่กระนั้นจำนวนของเพศหญิงต่อเพศชายในการเข้ามาดำรงตำแหน่งทางการเมืองของประเทศไทยก็ยังอยู่ในสัดส่วนที่น้อยมาก รวมถึงถ้าเปรียบเทียบกับนานาประเทศก็มีสัดส่วนที่น้อยกว่าอยู่อีกเช่นกัน ดังนั้นปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงอยู่มากมายหลายปัจจัย ไม่ว่าจะเป็นรัฐธรรมนูญที่

เกี่ยวข้อง แนวทางระหว่างประเทศ รวมถึงปัจจัยอื่น ๆ เช่น ทักษะคิดและวัฒนธรรมไทย เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อบทบาทของสตรีด้านการเมืองการปกครองของประเทศไทยทั้งสิ้น

จากความเป็นมา ความสำคัญ และปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคทางการเมืองของสตรี นับตั้งแต่การอภิวัฒน์การปกครองเมื่อ พ.ศ. 2475 เป็นต้นมานั้นได้พยายามเปิดให้ประชาชนทั่วไปมีสิทธิในลงรับสมัครรับเลือกตั้งและเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้ง แม้แต่สตรีไทยเองก็ได้รับสิทธิทั้งในการออกเสียงและในการเป็นผู้สมัครมาตั้งแต่การเลือกตั้งครั้งแรกหรือสามารถเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมือง และมีสิทธิและเสรีภาพในรูปแบบต่าง ๆ ตามวิวัฒนาการที่ผู้วิจัยได้กล่าวถึงไปแล้วในเบื้องต้น แต่จุดเปลี่ยนสำคัญเกี่ยวกับสตรีเกิดขึ้นในทศวรรษ 2510 เป็นช่วงเวลาที่เศรษฐกิจของไทยเปลี่ยนแปลงจากระบบเศรษฐกิจภาคเกษตรเป็นหลักไปสู่ระบบเศรษฐกิจที่ภาคนอกเกษตรขยายตัวต่อเนื่อง จนเมื่อเกิดวิกฤตการณ์ทางการเงินในปี พ.ศ. 2540 (สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, 2550) และหลังจากนั้นก็เห็นถึงความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไทยได้อย่างชัดเจนยิ่งขึ้น เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 แสดงให้เห็นถึงเจตจำนงที่จะเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอำนาจหลักของประเทศ อันเป็นปัจจัยสำคัญที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมากที่ถูกเรียกว่า “การปฏิรูปการเมือง” กันเลยทีเดียว (นรนิติ เศรษฐบุตร, 2558) จึงมีความแตกต่างทางการเมืองกว่าที่เคยมีมาก่อนข้างมาก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าในห้วงเวลา 5 ทศวรรษ (พ.ศ. 2510-2560) เป็นห้วงเวลาที่บทบาทของสตรีมีความกระจ่างชัด จึงเป็นห้วงเวลาที่มีความเหมาะสมเป็นอย่างยิ่งและ

เป็นช่วงเวลาที่สามารถจะสะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทยได้เป็นอย่างดี ดังนั้น งานวิจัยเรื่อง “พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2510-2560” จึงเป็นประเด็นที่สนใจจะศึกษาวิจัย เนื่องจากในหัวเวลาดังกล่าวกฎหมายหรือรัฐธรรมนูญที่เปลี่ยนไปและแนวทางการระหว่างประเทศ รวมทั้งยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนเรื่องนี้ ต่างก็เป็นตัวแปรที่มีผลกระทบต่อพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีทั้งสิ้น และถึงแม้พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในประเทศไทยจะเป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้นเป็นลำดับก็ตาม แต่กลับพบว่า ทักษะและวัฒนธรรมของคนไทยเองที่ยังไม่เอื้อต่อการพัฒนาความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีให้เป็นไปเท่าที่ควรจะเป็น การศึกษาในหัวข้อดังกล่าว จึงเป็นองค์ความรู้ที่สำคัญอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการสนับสนุนส่งเสริมบทบาทและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีให้สามารถเข้ามาสร้างสรรค์ผลงานทางด้านการเมืองไทยให้เป็นไปในทิศทางที่ดีขึ้น อันจะส่งผลต่อพัฒนาการที่ดีเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการเมืองของประเทศต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในหัวเวลา พ.ศ. 2510-2560
2. เพื่อศึกษาบทบาททางการเมืองของสตรีในหัวเวลา พ.ศ. 2510-2560
3. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในหัวเวลา พ.ศ. 2510-2560

4. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทสตรีที่สอดคล้องกับความเสมอภาคทางการเมืองอย่างยั่งยืน

การทบทวนวรรณกรรม

พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีเป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากการฝังรากลึกของทัศนคติและวัฒนธรรมในสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล ซึ่งพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีควรจะเป็นไปในทิศทางที่ต้องให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเข้าไปมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น กฎหมายควรเปิดโอกาสเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการเมืองให้มากยิ่งขึ้นเช่นกัน แต่ในความเป็นจริงโอกาสสำหรับการทำงานทางด้านการเมืองของผู้หญิงยังมีน้อย ถึงอย่างไรก็ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าหลักการใดผิดหลักการใดถูกต้องที่สุดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทย แต่จะทำอย่างไรที่จะนำเอามุมมองของผู้หญิงและผู้ชายมาผสมผสานกันแล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมและประเทศชาติต่างหากเป็นสิ่งที่ต้องร่วมกันคิดร่วมกันกระทำสุดท้ายพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทย จึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาอย่างไม่มีที่สิ้นสุดต่อไป

ทฤษฎีความเสมอภาคทางการเมือง กล่าวไว้ว่า ประชาชนทุกคนยังมีความเท่าเทียมในการมีส่วนร่วมทางการเมือง ในรูปแบบต่าง ๆ ตามกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ เช่น ความเท่าเทียมในการใช้สิทธิ การเข้าชื่อเสนอกฎหมายหรือข้อบัญญัติท้องถิ่น การออกเสียงประชามติ การเข้าชื่อ ร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง การเข้าร่วมในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน เป็นต้น ส่วนหลักการ

พิจารณาความเสมอภาค เพื่อพิจารณาว่ามีการปฏิบัติต่อบุคคลหนึ่ง เหมือนหรือต่างจากอีกบุคคลหนึ่งหรือไม่ นั่น ให้ถือหลักการ “สาระเหมือน ปฏิบัติเหมือน สาระต่าง ปฏิบัติต่าง” หมายความว่า ต้องพิจารณาจากบุคคลที่จะนำมาเปรียบเทียบกัน หากบุคคลที่นำมาเปรียบเทียบกันมีลักษณะเหมือนกันต้องปฏิบัติเหมือนกัน เช่น ผู้กระทำผิดกฎหมายต้องได้รับโทษที่เหมือนกันจะพิจารณาว่า เพราะบุคคลหนึ่งมีเพศชาติกำเนิด การศึกษารายได้ หรืออื่น ๆ ต่างจากอีกบุคคลหนึ่งจึงมีบทลงโทษที่แตกต่างกัน มิได้ เพราะสาระสำคัญอยู่ที่การฝ่าฝืนกฎหมายเหมือนกัน ย่อมต้องได้รับโทษเช่นเดียวกัน ความไม่เท่าเทียมกันแต่เดิมของผู้กระทำผิดทั้งสองคนไม่ถือเป็นเงื่อนไขหรือสาระในการส่งเสริมให้เกิดการห้ามลงโทษ หรือการลงโทษมากขึ้นแตกต่างกัน เช่นเดียวกับการดำเนินงานทางการเมืองที่จะอนุญาตให้เฉพาะผู้ชายที่สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองมิได้ เพราะยอมสร้างความไม่เท่าเทียมกัน และเป็นการเลือกปฏิบัติ สาระสำคัญ คือ สิทธิในการทำงานด้านการเมืองที่เท่าเทียมของมนุษย์ เงื่อนไขอื่นใด จะทำให้เกิดการไม่ได้รับการปฏิบัติทางการเมืองยอมทำไม่ได้

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของสตรี หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 จากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข โดยคณะราษฎรซึ่งเป็นกลุ่มของผู้สำเร็จการศึกษามาจากประเทศตะวันตกทั้งข้าราชการพลเมือง และทหาร ซึ่งได้มีอำนาจการตัดสินใจทางการเมืองของไทยได้มีความคิดเชิงประชาธิปไตย และเจตคติเสรีนิยมได้ปูทางให้มีการปรับปรุง

บทบาทและสถานภาพสตรี ได้มีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรและกฎหมายเลือกตั้งฉบับแรก

ต่อมาในปี พ.ศ. 2476 สตรีได้สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง รวมทั้งการออกเสียงในการเลือกตั้งผู้แทน ต่อมาในปี พ.ศ. 2492 นางอรพินทร์ ไชยกาล ได้รับเลือกตั้งเป็น ส.ส. หญิงคนแรกของไทย และในปีเดียวกันก็มีสตรีอีก 2 ท่านได้รับเลือกตั้งเป็นวุฒิสมาชิก (อมรา พงศาพิชญ์ และวิมลศิริ ชำนาญเวช, 2541, หน้า 46) ซึ่งถึงแม้ผู้หญิงจะมีจำนวนไม่มาก ที่ลงสมัครรับเลือกตั้ง และได้รับการเลือกตั้ง ผู้หญิงก็มีบทบาทแข่งขันในฐานะผู้ช่วยรณรงค์หาเสียง ผู้สนับสนุน และผู้ลงคะแนนเสียง ความสนใจของผู้หญิงในเรื่องการเมืองจึงนับว่าไม่น้อย ถึงแม้หลาย ๆ คนจะมองว่า การเมืองไม่ใช่เรื่องของผู้หญิง จริง ๆ แล้วผู้หญิงอาจมีข้อมูลที่ทันสมัยในเรื่องของการเมืองมากกว่าชายก็เป็นไปได้ (สุธีรา ทอมสัน และเมธิณี พงษ์เวช, 2539, หน้า 3)

บทบาททางการเมืองของสตรีจึงเป็นเรื่องที่สำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง ด้วยข้อมูลหลักที่ว่า สตรีมีจำนวนประชากรถึงกึ่งหนึ่งของประเทศ มุมมองในเรื่องเดียวกัน ทศนคติของผู้หญิงและผู้ชายในเรื่องนั้น ๆ ก็จะมี ความแตกต่างกัน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ผู้หญิงเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจหรือบริการกิจการต่าง ๆ ทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองในสัดส่วนที่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การเข้าไปมีบทบาททางการเมืองของผู้หญิงย่อมจะส่งผลกระทบต่อการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี และส่งผลกระทบต่อสังคมอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ดังนั้น สัดส่วนของผู้หญิงทางการเมืองจึงเป็นปัจจัยที่จะทำให้แนวทางนโยบาย หรือแนวปฏิบัติต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้น มีความครอบคลุมและส่งผลกระทบต่อประชากรที่เป็น

ทั้งผู้หญิงและผู้ชายอย่างสมดุลต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบและวิธีการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2510-2560” กำหนด วัตถุประสงค์สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ เพื่อศึกษาพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรี เพื่อศึกษาบทบาทของสตรีและบทบาททางการเมืองของสตรี เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีและเพื่อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทสตรีที่สอดคล้องกับความเสมอภาคทางการเมืองอย่างยั่งยืน โดยการใช้เทคนิคการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) การเก็บข้อมูลจะใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (documentary research) เนื่องจากการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ต้องการข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจในสิ่งที่เกิดขึ้นในกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งเป็นการเฉพาะเจาะจงลงไป และต้องการทราบข้อมูลในเชิงลึกในเรื่องที่ศึกษา ข้อมูลดังกล่าวจะได้มาจากการสัมภาษณ์เชิงลึก และการค้นคว้าเอกสาร รวมถึงการหาหลักฐานอื่น ๆ มาประกอบ เพื่อจุดมุ่งหมายเดียว คือ การทำความเข้าใจ และอธิบายถึงสิ่งที่เกิดขึ้น โดยเฉพาะในส่วนที่เรียกว่าเป็นพฤติกรรมของคนที่มีความคิด มีสิ่งแวดล้อม มีสังคม และพื้นฐาน ตลอดจนประสบการณ์ที่แตกต่างกัน นักวิจัยจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยเทคนิคการทำวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ และมีความเข้าใจเกี่ยวพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทยต่อไป

2. กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

การคัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้วิธีแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยใช้หลักเกณฑ์ในการกำหนดสมาชิกของผู้ให้ข้อมูลหลักว่ามีลักษณะที่สอดคล้องหรือเป็นตัวแทนที่จะศึกษาหรือไม่ คือ ผู้แทนบุคคลที่เป็นแกนนำ ในการเรียกร้องต่าง ๆ ผู้แทนที่เป็นนักการเมืองสตรี และผู้แทนที่เป็นนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคและบทบาททางการเมืองของสตรี ซึ่งถือว่าเป็นบุคคลให้ข้อมูลได้ในระดับลึก เรียกว่า เป็นผู้ให้ข้อมูลหลัก (key informant) ซึ่งเป็นวิธีการเลือกผู้ให้สัมภาษณ์เชิงทฤษฎี (theoretical sampling) ทั้งนี้ประเด็นข้อคำถามและเนื้อหาเป็นชุดเดียวกัน และเลือกผู้ให้ข้อมูลหลักโดยไม่ได้พิจารณาถึงความแตกต่าง ด้านคุณลักษณะของบุคคล เช่น อายุ ระดับการศึกษา เป็นต้น ซึ่งภายหลังจากการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงเนื้อหา และเพื่อให้การวิจัยเป็นไปตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ และเกิดประสิทธิภาพ ผู้วิจัยได้จัดแบ่งบทบาทหน้าที่ของกลุ่มผู้ให้สัมภาษณ์ที่ใช้ในการวิจัย โดยแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้ (วรรณิ, 2555)

กลุ่มที่ 1 สตรีที่เป็นนักการเมืองระดับประเทศ เป็นการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) (บุญเรือง, ม.ป.ป.) ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อให้ข้อมูลเกี่ยวพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรี จำนวน 8 คน ประกอบด้วย

1. คุณหญิงสุดารัตน์ เกตุราพันธ์
2. นางตรีณัฐ เทียนทอง
3. นางอุไรวรรณ เทียนทอง
4. นางเตือนใจ ดีเทศน์
5. นางมาลีรัตน์ แก้วก่า
6. นางปวีณา หงสกุล

7. นางประทีป อึ้งทรงธรรม

8. นางรัชฎาภรณ์ แก้วสนิท

กลุ่มที่ 2 นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคและบทบาททางการเมืองของสตรี เป็นการเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) (บุญเรือง, ม.ป.ป.) ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อยืนยันข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรี รวมจำนวน 5 คน ประกอบด้วย

1. ดร. เมทินี พงษ์เวช

2. นายอติศักดิ์ จอมสীবวิศิษฐ์

3. นางเรืองรวี พิชัยกุล

4. นางพัชรี อาระยะกุล

5. รศ. ดร. สมิหรา จิตตลดาการ

การคัดเลือกบุคคลผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ เบื้องต้นผู้วิจัยจะทำการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) จากนั้นจะดำเนินการสุ่มตัวอย่างแบบสโนว์บอล (snowball sampling) ซึ่งเป็นการเลือกตัวอย่างโดยอาศัยการแนะนำของผู้ให้สัมภาษณ์ข้อมูลที่ได้เก็บข้อมูลไปแล้วต่อ ๆ ไปจนกระทั่ง ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ โดยใช้หลักเกณฑ์ในการกำหนดผู้ให้สัมภาษณ์ว่ามีลักษณะที่สอดคล้องหรือเป็นตัวแทนที่จะศึกษาหรือไม่ กล่าวคือ เป็นผู้ที่มีความเกี่ยวข้องกับพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทย เป็นเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรง และนักวิชาการด้านบทบาทสตรี เพื่อให้สามารถเก็บข้อมูลเชิงลึกและข้อเท็จจริงได้ตรงเป้าหมายมากที่สุด โดยผู้วิจัยแบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม คือ (1) ผู้แทนสตรีที่เป็นนักการเมือง และ (2) ผู้แทนที่เป็นนักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับความเสมอภาคและบทบาททางการเมืองของสตรี

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) คือ แบบสัมภาษณ์ชนิดมีโครงสร้าง (structured interview) เป็นชุดคำถามที่ได้จัดเรียงและเตรียมคำถามอย่างเป็นทางการไว้ล่วงหน้าแล้ว และด้วยเทคนิควิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งเป็นการสัมภาษณ์รายบุคคล และการสัมภาษณ์ที่มีผู้ให้สัมภาษณ์เพียงคนเดียวเผชิญหน้ากับผู้สัมภาษณ์ ประกอบกับการกำหนดหัวข้อประเด็นคำถามที่สำคัญที่จะใช้ในการตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบไปด้วย 4 ส่วน คือ (วรรณณี, 2555) (1) ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีไทยในห้วงเวลา พ.ศ. 2510-2560 (2) ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาททางการเมืองของสตรีในห้วงเวลา พ.ศ. 2510-2560 (3) ข้อมูลเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในห้วงเวลา พ.ศ. 2510-2560 และ (4) ข้อมูลเกี่ยวกับเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาทสตรีที่สอดคล้องกับความเสมอภาคทางการเมืองอย่างยั่งยืน

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลสองลักษณะ คือ การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ร่วมกับการวิจัยเอกสาร (documentary research) แล้วจึงดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลใน 2 ลักษณะเช่นกัน มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) ทำการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีอุปนัย (analytic induction) ซึ่งมีขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้ (สุภาวงศ์, 2552)

1.1 การสร้างข้อสรุปจากข้อมูลบันทึก เป็นการสร้างข้อสรุปของข้อมูลขั้นต้น เป็นการสร้างข้อสรุปของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ที่บันทึกไว้ในแต่ละครั้ง โดยนำข้อมูลที่บันทึกไว้ดังกล่าวมาวิเคราะห์เพื่อสรุปเนื้อหาออกมาเป็นประเด็นโดยการจำแนกประเภทของข้อมูล ซึ่งเรียกว่า “การทำดัชนีข้อมูล”

1.2 การสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่จัดทำดัชนีข้อมูลแล้ว เป็นการนำข้อมูลที่ได้รับการวิเคราะห์และสร้างข้อสรุปไว้แล้วตามข้อที่หนึ่งมาวิเคราะห์เพื่อหาความเชื่อมโยงของข้อมูลแต่ละชุดเข้าด้วยกัน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ลักษณะร่วมหรือความเชื่อมโยงกันของข้อมูลแต่ละชุดที่จัดทำดัชนีจำแนกไว้แล้วเขียนพรรณนาเป็นประโยคเพื่อให้เห็นความเชื่อมโยงกันของข้อมูลเหล่านั้น

1.3 การสร้างข้อสรุปจากข้อมูลที่ได้เปรียบเทียบหรือวิเคราะห์ส่วนประกอบทั้งหมดแล้ว ซึ่งเป็นการนำข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่สองทั้งหมดมาทำการวิเคราะห์ ให้ละเอียดลึกซึ้งไป โดยทำการวิเคราะห์เพื่อแยกข้อมูลออกให้เห็นถึงคุณลักษณะองค์ประกอบต่าง ๆ ของข้อมูล จากนั้นผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลมาสังเคราะห์เพื่อรวมเข้าเป็นข้อมูลชุดใหม่สำหรับการสร้างข้อสรุปสุดท้าย

2. การวิจัยเอกสาร (documentary research) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ซึ่งดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลใน 4 ขั้นตอน ดังนี้ (เอื้อมพร, 2555)

2.1 กำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสาร เป็นการกำหนดให้ชัดเจนว่าผู้วิจัยคัดเลือกเอกสารอะไรประเภทใด มาทำการวิเคราะห์ ซึ่งผู้วิจัยจะต้องตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นสำหรับการคัดเลือกเอกสารและหัวข้อที่จะทำการวิเคราะห์ให้ชัดเจน โดยอาจใช้ช่วง

ระยะเวลา ปีที่พิมพ์หรือบันทึก แหล่งเผยแพร่และลักษณะการเผยแพร่ เป็นต้น นอกจากนี้ การกำหนดเกณฑ์คัดเลือกเอกสารที่ชัดเจนจะมีประโยชน์มากในกรณีที่มีบุคคลอื่นมาทำการวิเคราะห์จะทำให้เลือกเอกสารได้ตรงกัน

2.2 วางเค้าโครงการวิเคราะห์เป็นการจัดระบบการจำแนกคำหรือข้อความในเนื้อหาของเอกสารของเอกสาร ซึ่งควรจัดระบบการจำแนกให้ชัดเจนว่าจะจำแนกโดยใช้คำหรือข้อความใดบ้าง ระบบการจำแนกที่ชัดเจนนี้จะช่วยให้ผู้วิจัยสามารถที่จะนำเนื้อหาใด มาวิเคราะห์และจะตัดเนื้อหาใดออกไป ทั้งนี้การกำหนดระบบการจำแนกควรจำแนกโดยการพิจารณาถึงหลักเกณฑ์ต่อไปนี้ คือ (1) การจำแนกควรสอดคล้องกับปัญหาวัตถุประสงค์ของตัวแปรในการวิจัย (2) การจำแนกควรมีความครอบคลุมคำหรือข้อความที่ผู้วิจัยนำมาใช้อย่างเป็นระบบ และควรมีความครอบคลุมคำหรือข้อความอื่น ๆ ที่มีอยู่ในเอกสาร เพื่อให้สามารถนำมาแจกแจงได้ถูกต้องภายใต้คำหลักในการจำแนก (3) การจำแนกควรใช้หลักเกณฑ์เดียวกัน เช่น การจำแนกโดยใช้ฐานะทางเศรษฐกิจ อาชีพ เวลา และสถานภาพ เป็นต้น ซึ่งการใช้หลักเกณฑ์เดียวกันในการจำแนกจะมีประโยชน์ป้องกันการซ้ำซ้อนกันของคำหรือข้อความที่จะปรากฏในเอกสาร และ (4) การจำแนกควรมีระบบที่เด่นชัด ไม่ควรมีคำซ้ำซ้อนกันระหว่างข้อความที่จะนำไปใช้ภายใต้ระบบการจำแนกแต่ละครั้ง

2.3 พิจารณาเงื่อนไขแวดล้อม (context) ของข้อมูลเอกสาร ซึ่งเป็นการพิจารณาเกี่ยวกับลักษณะต่าง ๆ ของข้อมูลเอกสารที่จะนำมาวิเคราะห์เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นไปอย่างถูกต้อง มีความครอบคลุมมากที่สุด โดยลักษณะ

ของข้อมูลที่จะพิจารณาได้แก่ แหล่งที่มาของข้อมูล ช่วงเวลาของการบันทึกข้อมูล ผู้รับข้อมูลหรือบุคคลที่ผู้บันทึกข้อมูลประสงค์จะส่งข้อมูลถึง และ แหล่งเผยแพร่ข้อมูล โดยลักษณะเหล่านี้ ของข้อมูลจะช่วยให้ผู้วิเคราะห์ข้อมูลสามารถมาวิเคราะห์เชื่อมโยงอธิบายข้อมูลในเอกสารได้ดีขึ้น

จากการวิจัยเอกสารและการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (in-depth interview) ซึ่งเป็น การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (structured interview) ข้อคำถามในการสัมภาษณ์ได้มาจากการศึกษาแนวคิด ทฤษฎี และการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องทั้งหมด โดยข้อมูลที่ได้จะนำมาจัดทำเป็นร่างแบบสอบถามเกี่ยวกับพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2510-2560 ส่วนการตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา (content validity) ผู้วิจัยได้นำเสนอแบบสอบถามให้อาจารย์ที่ปรึกษาพิจารณาเนื้อหาและขอบเขตของเนื้อหาที่ต้องการวัด โดยการพิจารณาว่าหัวข้อการสัมภาษณ์นั้นตรงกับทฤษฎีและครอบคลุมเนื้อหาที่ต้องการศึกษาหรือไม่ เพื่อให้ครอบคลุมแนวคิด ทฤษฎี และองค์ประกอบทั้งหมดเกี่ยวกับบทบาทของสตรีในการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างยั่งยืนในครั้งนี้

ผลการวิจัย

เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงพัฒนาการความเสมอภาคของสตรีไทย ในช่วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมา นั้น (พ.ศ. 2510-2560) ผู้วิจัยขอแนะนำให้เห็นถึงความก้าวหน้าของสถานภาพหญิงไทยในช่วงเวลา พ.ศ. 2510-2560 ดังนี้

1. พ.ศ. 2510-2519 เมื่อปี พ.ศ. 2512 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยก็ได้เปิดโอกาสให้สตรีสามารถเข้ามามีบทบาททางการเมืองใน

ระดับท้องถิ่นได้ นอกจากนั้นในปี พ.ศ. 2516 ก็ได้มีการแต่งตั้งสมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติที่เป็นเพศหญิงขึ้นเป็นครั้งแรก หลังจากนั้นปรากฏว่า รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2517 ในมาตรา 28 บัญญัติไว้ว่า “ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” จึงทำให้พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองมีมากขึ้น การผูกขาดอำนาจทางการเมืองลดน้อยลง สังคมมีความตื่นตัวทางการเมือง มีการแสดงออกทางการเมือง การเรียกร้องสิทธิ และการตระหนักถึงสัมฤทธิ์ผลทางการเมือง ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่แสดงให้เห็นถึงพลวัตของการเมืองไทยในห้วงเวลานี้ทั้งสิ้น จนมาถึงการยึดอำนาจการปกครองประเทศเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม พ.ศ. 2519 โดยรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2519 ก็เปิดโอกาสให้สตรีสามารถดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีได้

2. พ.ศ. 2520-2529 คณะอนุกรรมการพัฒนากิจการกรมและบทบาทสตรี สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้จัดทำแผนพัฒนาสตรีระยะยาวฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2525-2544) ขึ้น ต่อมาปี พ.ศ. 2525 กฎหมายกำหนดให้สตรีสามารถลงสมัครเลือกตั้งเป็นกำนันและผู้ใหญ่บ้านได้ และในปี พ.ศ. 2528 ประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีในอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ (CDEAW) โดยมีสาระสำคัญตอนหนึ่ง คือ “การเลือกปฏิบัติต่อสตรีขัดต่อหลักการของความเสมอภาคของสิทธิและความเคารพต่อเกียรติศักดิ์ของมนุษย์เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของสตรีด้วยเงื่อนไขที่เสมอภาคกันกับบุรุษในการดำรงอยู่ทางการเมือง สังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมในประเทศของตน ขัดขวาง ความเจริญเติบโตแห่งความรุ่งเรืองของสังคมและครอบครัวและทำให้พัฒนาการอย่างสมบูรณ์ของศักยภาพต่าง ๆ

ของสตรีในการให้บริการแก่ประเทศของตนและมนุษยชาติเป็นไปได้อย่างยิ่งขึ้น”

3. พ.ศ. 2530-2539 เมื่อปี พ.ศ. 2534 คณะรัฐมนตรีได้สั่งการให้ส่วนราชการทุกแห่งเปิดโอกาสให้สตรีสามารถดำรงตำแหน่งได้ทุกตำแหน่ง ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 กำหนดให้เป็นปีสตรีไทย และได้มีการยกเลิกข้อสงวนในอนุสัญญา CEDAW ข้อ 9 วรรค 2 จึงทำให้หญิงไทยที่มีสามีเป็นชาวต่างชาติมีสิทธิถือสัญชาติตามบิดาได้ และได้กำหนดขยายระยะเวลาในการลาคลอดของข้าราชการและเอกผู้หญิงให้เพิ่มมากขึ้น และรัฐบาลของนายชวน หลีกภัย ได้แถลงนโยบายโดยมีเป้าหมายในเรื่องการป้องกันและปราบปรามการค้าโสเภณี การยกเลิกโสเภณีเด็ก และการเปิดโอกาสให้สตรีสามารถประกอบอาชีพได้เท่าเทียมกับผู้ชาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ได้มีมติคณะรัฐมนตรีให้มีการยกเลิกข้อห้ามการแต่งตั้งสตรีเป็นปลัดอำเภอ และในปี พ.ศ. 2537 ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติสภาพัฒนาการและองค์การบริหารส่วนตำบลขึ้น ซึ่งเป็นการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้หญิงสามารถเข้ามาดูแลชุมชนหรือสังคมของตนเองได้อย่างใกล้ชิด เมื่อ พ.ศ. 2538 มีการประชุมสตรีระดับโลกที่กรุงปักกิ่ง ณ เวทีประวัติศาสตร์แห่งนี้จึงจุดประกายความหวังของแนวคิดที่จะผลักดันให้ผู้หญิงไทยเข้ามามีส่วนร่วมในทางการเมืองมากขึ้น องค์การสตรีเริ่มเคลื่อนไหวในเชิงรุกอย่างจริงจังเพื่อปลุกเร้าใจให้ผู้หญิงกล้าเสนอตัวเป็นผู้ลงสมัครสมาชิก อบต. ในพื้นที่ทั่วประเทศให้มากขึ้นสืบเนื่องจากกระแสความตื่นตัวดังกล่าว ในปีเดียวกันนี้เอง เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2538 ทางคณะรัฐมนตรีมีการยกเลิก ข้อสงวนในอนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรี

ทุกรูปแบบ (CEDAW) เพิ่มอีก 2 ข้อ คือ ข้อ 7 ว่าด้วยเรื่องความเสมอภาคทางการเมือง และการรับตำแหน่งทางราชการ และข้อ 10 ว่าด้วยเรื่องความเสมอภาคทางการศึกษา และในที่สุดรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2534 ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ก็มีผลบังคับใช้ในวันที่ 10 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2538 ที่สำคัญคือ มีบทบัญญัติที่ระบุว่า “หญิงและชายมีสิทธิเท่าเทียมกัน” แต่กลับไม่มีบทเฉพาะกาลกำหนดให้แก้ไขกฎหมายที่ขัดแย้งกับหลักการนี้เหมือนกับรัฐธรรมนูญปี พ.ศ. 2517 เอาไว้ด้วย ต่อมาในปี พ.ศ. 2539 คณะกรรมการรัฐมนตรีฝ่ายสังคมให้ความเห็นชอบนโยบายและแผนปฏิบัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาธุรกิจบริการทางเพศ จนในที่สุดก็ได้มีการออก พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้าประเวณี พ.ศ. 2538 ขึ้น รวมทั้งได้ร่วมรับรองปฏิญญาต่อต้านการค้าประเวณีเด็กอีกด้วย

4. พ.ศ. 2540-2549 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ได้กำหนดกรอบการจัดทำไว้ตอนหนึ่งว่า “มีสาระสำคัญเป็นการส่งเสริมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองและตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐเพิ่มขึ้น” นอกจากนั้นคณะรัฐมนตรียังได้มี พ.ร.บ. มาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิงและเด็ก ต่อมาเมื่อวันที่ 6 มกราคม พ.ศ. 2541 คณะรัฐมนตรีมีมติให้ทุกกระทรวงได้พิจารณาถึงนโยบายเร่งด่วนที่จะแก้ไขปัญหาวิกฤตของชาติ ตลอดจนปรับแผนการดำเนินงานของกระทรวง โดยขอให้คำนึงถึงผลกระทบทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีต่อสตรีเป็นกรณีพิเศษ และต่อมาในปี พ.ศ. 2543 กระทรวงศึกษาได้กำหนดสัดส่วนของคณะกรรมการสถานศึกษา โดยให้มีผู้หญิงอย่างน้อย 2 ใน 3 ของจำนวนทั้งหมด และในวันที่ 10

สิงหาคม พ.ศ. 2543 ได้มีการประกาศระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม พ.ศ. 2544 รัฐบาลของ พ.ต.ท. ทักษิณ ชินวัตร ได้อนุมัติให้มีพิธีสารเลือกรับของอนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบและการดำเนินการ เพื่อส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างชายหญิง และในปีเดียวกันก็ได้มีการออกระเบียบ

5. พ.ศ. 2550-2560 ที่เกี่ยวข้องกับสัดส่วนของคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน (ก.พ.) มีหนังสือให้ทุกส่วนราชการดำเนินการตามแนวทางการส่งเสริมความเสมอภาคระหว่างชายหญิง ต่อมาเมื่อวันที่ 8 ตุลาคม พ.ศ. 2545 ได้มีพระราชกฤษฎีกายกฐานะสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์และกรมการพัฒนาชุมชน โดยยกฐานะไปเป็นสำนักงานกิจการสตรีและสถาบันครอบครัวมีพระราชบัญญัติชื่อบุคคล (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2548 ต่อมา พ.ศ. 2550 ได้มีการออกพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกรังแกด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 และตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 หมวด 3 ว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา 30 วรรคหนึ่ง บัญญัติไว้ว่า “บุคคลย่อมเสมอภาคกันในทางกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน” ในวรรคสองบัญญัติว่า “ชายหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน” จนนำไปสู่การผลักดันกฎหมายใหม่ขึ้น ก็คือ พ.ร.บ. คำนำหน้านามหญิง พ.ศ. 2551 ต่อมาเมื่อวันที่ 28 ตุลาคม พ.ศ. 2557 คณะรัฐมนตรีในรัฐบาลของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นำเสนอร่างพระราชบัญญัติ

ความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ.....และได้ผ่านการพิจารณาและเห็นชอบให้ประกาศในพระราชกิจจานุเบกษาเล่มที่ 132 ตอนที่ 18 ก หน้า 17 เมื่อวันที่ 13 มีนาคม พ.ศ. 2558 กล่าวคือ มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 9 กันยายน พ.ศ. 2558 เป็นต้นไป ซึ่งกฎหมายเฉพาะที่คุ้มครองให้ทุกคนไม่ถูกเลือกปฏิบัติด้วยเหตุแห่งเพศ

นอกจากนั้นข้อมูลที่ได้จากผู้ให้ข้อมูลหลักและจากการวิจัยเอกสาร ผู้วิจัยสามารถรวบรวมและเรียบเรียงข้อมูลทั้งหมด โดยสะท้อนออกมาในรูปของข้อเสนอแนะแนวทางในการพัฒนาบทบาททางการเมืองของสตรีในสังคมได้ดังนี้

1. รัฐธรรมนูญของประเทศไทยแม้จะถูกเปลี่ยนแปลงบ่อยครั้งด้วยเหตุผลใดก็ตาม รัฐธรรมนูญทุกฉบับจะต้องมีเนื้อหาบัญญัติเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพของพลเมืองและควรมีการเพิ่มเติมให้สมบูรณ์มากยิ่งขึ้น อาทิเช่น จะต้องมีการบัญญัติหลักการเรื่องเสรีภาพ ตลอดจนการจำกัดเสรีภาพไว้ การเพิ่มเติมหลักการที่เกี่ยวกับสิทธิใหม่ ๆ เช่น สิทธิที่จะรับรู้ข้อมูลข่าวสารของทางราชการ สิทธิของชุมชนในการจัดการทรัพยากร สิทธิในการดำเนินการตามประเพณีและวัฒนธรรม สิทธิที่จะรับทราบเหตุผลในการทำนิติกรรมทางปกครองรวมทั้งในกระบวนการยุติธรรม ตลอดจนรับรองความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีให้เป็นรูปธรรมจับต้องได้ เป็นต้น

2. ความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีอย่างยั่งยืน ต้องยืนอยู่บนแนวทางของประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นระบอบประชาธิปไตยแบบที่ผู้แทนเปิดโอกาสให้สตรีมีส่วนร่วมในทางการเมือง การปกครอง การตัดสินใจระดับต่าง ๆ มากขึ้น และเปิดโอกาสให้สตรีได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจเรื่องต่าง ๆ เช่น

การเปิดช่องทางให้สตรีมีส่วนร่วมในการรับรู้ข้อมูล ข่าวสาร ความเคลื่อนไหว ความคืบหน้าของการบริหารจัดการประเทศ รวมทั้งเปิดโอกาสให้สตรีได้ร่วมแสดงความคิดเห็น กล่าวคือ ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับการกระจายอำนาจ และทรัพยากรต่าง ๆ ที่ไม่เท่าเทียมกัน อันมีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของประชาชน ประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ในที่นี้จึงหมายถึง การที่อำนาจในการตัดสินใจไม่ควรเป็นของกลุ่มผู้ชายจำนวนน้อย แต่อำนาจควรได้รับการจัดสรรให้ไปอยู่ในกลุ่มของผู้หญิงด้วย เพื่อให้ผู้หญิงมีโอกาสมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างเสมอภาค เช่นเดียวกับกับผู้ชาย

3. ภาครัฐต้องเริ่มที่จะนำเอากรอบแนวคิดที่เสนอให้นำเอาวิถีคิดเชิงสตรีนิยม (ที่วิวัฒนาการไปในเชิงพัฒนาและเน้นมิติหญิงชาย) และวิถีคิดเชิงสตรีนิยม (สายนิเวศน์ หรือ Ecofeminism) มาประยุกต์ใช้สำหรับการพัฒนาความเสมอภาคทางการเมืองของผู้หญิงไทย และต้องตระหนักถึงศักยภาพของผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการป้องกัน หรือไกล่เกลี่ยความขัดแย้งที่สำคัญการพัฒนาที่ยั่งยืนต้องคำนึงถึงสุขภาวะทั้งกายและจิตใจ อันเป็นสิ่งที่จะหล่อเลี้ยงความสัมพันธ์อย่างเสมอภาคของหญิงชาย มากกว่าที่จะเป็นการบีบบังคับให้ต้องเลือกกระทำ โดยไม่มีความสมัครใจ

4. เส้นทางสู่ความเสมอภาคระหว่างชายหญิง ควรที่จะครอบคลุมไปถึงการยอมรับ และให้คุณค่าต่อความแตกต่างระหว่างหญิงชาย และต่อความแตกต่างในบทบาทที่หลากหลายในสังคม ความเสมอภาคนั้นต้องรวมไปถึงสิทธิที่จะแตกต่าง ซึ่งหมายถึง การนำความแตกต่างที่เชื่อมโยงกับชนชั้น ความเชื่อทางศาสนา ชาติพันธุ์ และวิถีทางเพศ

เข้ามารวมด้วยความเสมอภาค เป็นเรื่องที่ทำให้ต้องพิจารณาว่าต่อไปข้างหน้าจะอย่างไรที่จะปรับเปลี่ยนโครงสร้างของสังคมที่ตอกย้ำความไม่สมดุล และสร้างคุณภาพใหม่ในการจัดลำดับความสำคัญ และการให้คุณค่าของผู้หญิงผู้ชายในเรื่องต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมและเป็นธรรม

5. เรื่องของกฎหมายเป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาให้รอบด้านมากกว่านี้ กล่าวคือ ไม่ควรมองว่าผู้หญิงและผู้ชายมีจุดเริ่มต้นเดียวกัน ผู้หญิงต้องการมากกว่านั้น ยกตัวอย่างเช่น ต้องการพัฒนารอบมององค์ความรู้ต่าง ๆ ทางด้านการเมือง ต้องการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับผู้หญิง และต้องการสมรรถนะในการปฏิบัติหน้าที่ให้ประสบความสำเร็จ รวมถึงกฎหมายการเลือกตั้งที่เอื้อต่อการเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิง เป็นต้น และที่สำคัญประชาชนทุกเพศทุกวัยต้องทำความเข้าใจด้วยว่า ผู้หญิงเป็นมนุษย์ มีศักดิ์ และสิทธิเท่ากับผู้ชาย ไม่ใช่เป็นเพียงการเขียนด้วยตัวหนังสือเท่านั้น แต่ต้องอยู่ในพฤติกรรม ความเชื่อในสังคม และการปฏิบัติของรัฐธรรมนูญอย่างเป็นรูปธรรม

6. ความเสมอภาคของสังคมไทย ต้องเกิดมาจากการที่คนไทยควรมีการปลูกจิตสำนึกร่วมกันที่จะมุ่งมั่นต่อการรักษาดีด้วยความจริงใจ ไม่ใช่เป็นเพียงการเห็นแต่ประโยชน์ส่วนตน ดังนั้นแล้วประเทศไทยก็จะเป็นประเทศที่มีรัฐธรรมนูญบ่อยมากที่สุดประเทศหนึ่งเท่านั้น องค์ความรู้ของคนไทยในเรื่องนี้ยังมีน้อยอยู่มาก และที่สำคัญวิถีชีวิตของคนไทยผิดรูปผิดแบบมาทุกยุคทุกสมัย เอื้อแต่อำนาจของคนยุคนั้น ๆ ไม่ได้มองว่าประเทศจะเดินต่อไปได้หรือไม่อย่างไร

7. บทบาททางการเมืองของผู้หญิงจะเกิดขึ้นได้จากการที่ผู้หญิงต้องเห็นคุณค่าและมี

ความเชื่อมั่นในตนเองก่อน เริ่มตั้งแต่ระบบการศึกษา ครอบครัว ชุมชน มวลชน ถ้าทุกฝ่ายสามารถทำให้สตรีรับรู้ถึงคุณค่าจิตใจของตนเองได้แล้ว ทุกชีวิตไม่ใช่แค่มนุษย์ แต่รวมถึงสรรพสัตว์ธรรมชาติทั้งหลาย การดำรงชีวิตอยู่ ไม่ว่าจะเป็นผู้หญิงหรือผู้ชายก็สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณค่า ช่วยผลักดันให้บุคคลนั้นสามารถแสดงบทบาทของตนเองออกมาได้อย่างมีศักยภาพ

8. การเมืองไทยไม่ควรใช้ระบบโควตาไปมีผลต่อสัดส่วนทางการเมืองมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิง ควรจะให้มีการแข่งขันกันด้วยความรู้ความสามารถ โดยให้ประชาชนยอมรับในความสามารถนั้น ซึ่งจะเป็นการพิสูจน์ตนเองของผู้หญิงให้เป็นที่ยอมรับของสังคมได้

9. ระบบการเงินกับการเมืองของผู้หญิง โดยส่วนใหญ่ผู้หญิงไม่ต้องการใช้เงินของตัวเองในการดำเนินงานทางการเมือง จึงควรที่จะต้องมีวิธีในการจัดสรรงบประมาณทางการเมืองให้กับผู้หญิง เช่น จาก กกต. หรือทุนสนับสนุนของพรรคการเมือง เป็นต้น เพื่อเป็นการสนับสนุนการตัดสินใจในการเข้าไปสังกัดพรรคการเมือง แล้วเมื่อผู้หญิงเข้าไปในพรรคการเมืองนั้น ๆ แล้ว พรรคการเมืองนั้นก็จะต้องมีการให้ความรู้หรือฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการเลือกตั้งให้ผู้หญิงอีกเช่นกัน

อภิปรายผล

ความเสมอภาคทางการเมืองของผู้หญิงในห้วงเวลา 50 ปีนี้ เป็นไปอย่างช้า ๆ เนื่องจากการฝังรากลึกของทัศนคติและวัฒนธรรมของสังคมไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณกาล กล่าวคือ พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีควรจะเป็นไปในทิศทางที่ต้องให้ผู้หญิงเข้าไปมีส่วนร่วมหรือเข้าไปมีบทบาททางการเมืองมากขึ้น กฎหมายควรเปิด

โอกาสเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการเมืองให้มากยิ่งขึ้น การอาศัยพัฒนาการ การเลี้ยงดู สังคม สื่อมวลชน อย่างเดียวคงจะไม่เพียงพอ ซึ่งข้อเรียกร้องจากคนทำงานด้านผู้หญิงกับความเสมอภาค ไม่ได้ต้องการให้ผู้หญิงแยกตัวออกจากสังคม ต้องการให้คนในสังคมมีทั้งผู้หญิงและผู้ชายช่วยกันทำงานพัฒนาประเทศชาติ จากการศึกษาเราพบว่าโอกาสในการทำงาน ด้านการเมืองของผู้หญิงมีน้อย จึงมีความจำเป็นตรงนี้ที่ต้องให้แต้มต่อสำหรับผู้หญิง ซึ่งก็ไม่ใช่เรื่องที่ผิดหลักอะไรและเป็นสิ่งที่ไม่ใช่เรื่องผิดปกติ แต่ถ้าไม่มีแต้มต่อให้กับผู้หญิงจึงเป็นเรื่องที่ผิดหลักการมากกว่า ดังนั้นมาตรการทางกฎหมายเรื่องของสัดส่วนจำนวนที่นั่งหรือโอกาสต่างหากที่เป็นเรื่องต้องช่วยกันผลักดันให้ผู้หญิงเข้ามามีความเสมอภาคทางการเมืองเทียบเท่ากับผู้ชายได้ แม้กระทั่งเรื่องการฝึกอบรมองค์ความรู้ต่าง ๆ ทางด้านการเมือง ทุกคนต้องได้รับการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาประเทศชาติ และความรู้ด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการเมืองอย่างเท่าเทียมกัน แต่เป็นการสมควรที่จะต้องให้ความรู้แก่ผู้หญิงมากกว่า และสัดส่วนระหว่างผู้หญิงกับผู้ชายก็ต้องเป็นสัดส่วนที่สมดุลหรือมีความใกล้เคียงกัน เนื่องจากว่า มุมมองที่แตกต่างกันระหว่างของผู้ชายและผู้หญิงมีมาก กล่าวคือ ผู้ชายจะมีมุมมองแข็ง ๆ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน แต่ในมุมมองของผู้หญิงจะมองถึงความละเอียดอ่อน มองเรื่องของดำเนินงานด้านสังคมและคุณภาพชีวิต จากที่ผู้วิจัยกล่าวมาตรงนี้ ก็ยังไม่สามารถสรุปได้ว่าหลักการใดผิดหลักการใดถูกต้องที่สุดเกี่ยวกับความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทยแต่จะอย่างไรต่างหากที่จะนำเอามุมมองของผู้หญิงและผู้ชายมาผสมผสานกันแล้วให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมและประเทศชาติ

ต่างหากเป็นสิ่งที่ต้องร่วมกันคิดร่วมกันกระทำสุดท้ายพัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทยจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาอย่างไม่มีการสิ้นสุดต่อไป

พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในห้วงเวลา 50 ปีที่ผ่านมา นั้น ดำเนินไปอย่างเชื่องช้า เนื่องจากการฝังรากลึกของทัศนคติและวัฒนธรรมของสังคมไทยตั้งแต่อดีตกาลโบราณที่ผ่านมา ซึ่งเป็นปัญหาและอุปสรรคอย่างหนึ่งที่สำคัญที่ทำให้พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทยไม่พัฒนาไปอย่างที่ควรจะเป็น กล่าวคือ คนไทยมองว่าเพศชายเป็นเพศของผู้นำเพศหญิงเป็นเพศของผู้ตาม รวมทั้งการอบรมเลี้ยงดูจากพ่อแม่ ก็จะมีแตกต่างระหว่างการศึกษาเลี้ยงดูลูกชายและลูกสาว โดยมีทัศนคติถูกปลูกฝังให้ชายเป็นใหญ่ แต่เวลาเป็นห่วงจะห่วงลูกสาวมากกว่าในลักษณะทะนุถนอม นอกจากนี้ สื่อมวลชน หรือ สุภาชิตคำพิงเพยอะไรต่าง ๆ ก็ล้วนแล้วแต่เป็นสิ่งที่ตอกย้ำให้เห็นว่าผู้หญิงด้อย ไร้ค่า ค่าต่ำกว่าผู้ชาย เพราะฉะนั้น การเลี้ยงดู สุภาชิต คำพิงเพย สื่อมวลชน ไปจนถึงเรื่องกฎหมายล้วนแล้วแต่ตอกย้ำค่านิยมในเรื่องของชายเป็นใหญ่

นอกจากนั้น การเข้าไปมีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงนับตั้งแต่มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อ พ.ศ. 2475 และในรัฐธรรมนูญฉบับแรกก็ได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า ประชาชนชาวไทยมีสิทธิเท่าเทียมกัน ผู้หญิงสามารถลงเลือกตั้งได้ แต่กว่าที่ประเทศไทยจะมีสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร (ส.ส.) หญิงคนแรก คือ คุณอรพินท์ ไชยกาล ก็นับเป็นเวลากว่า 15 ปี หลังจากนั้นจะเห็นได้ว่าผู้หญิงก็เข้ามามีส่วนร่วม

ทางการเมืองไม่ว่าจะเป็นการเมืองในระดับท้องถิ่นหรือในระดับชาติก็ยังมีสัดส่วนที่ยังน้อยอยู่อย่างไต่ก็ยังคงเป็นสัดส่วนที่ยังน้อยอยู่จนถึงปัจจุบัน ส่วนการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของผู้หญิงก็มีอยู่หลายช่องทาง เช่น การไปใช้สิทธิ์เลือกตั้งหรือการเสนอตัวเพื่อลงรับเลือกตั้งในสังกัดพรรคการเมืองหรือการเข้าไปมีส่วนร่วมในองค์กรสตรี เป็นต้น ซึ่งการผลักดันของหน่วยงานใด ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสิทธิหรือบทบาทของสตรีในประเทศไทยก็ยังไม่ปรากฏผลการดำเนินงานที่ชัดเจน

ส่วนในประเด็นของรัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศนั้น กล่าวคือรัฐธรรมนูญฉบับก่อนหน้าปี พ.ศ. 2540 ก็ยังไม่ให้ความสำคัญเรื่องของความเสมอภาคเท่าที่ควรถึงแม้ว่าจะมีหน่วยงานราชการที่ทำงานด้านนี้โดยตรง อย่างกรมการพัฒนาชุมชนที่มีบทบาทต่อการพัฒนาสตรี แต่บทบาทของสตรีในอดีตที่ผ่านมา มองว่า สตรีเป็นเพียงช่างเท้าหลัง สตรีต้องอยู่แต่ในครัว เรื่องผู้นำ เรื่องการเมืองเป็นเรื่องของผู้ชายเท่านั้น ทัศนคติเช่นนี้ทำให้ชายเป็นใหญ่กว่าหญิง ซึ่งสังคมไทยได้ปลูกฝังเรื่องนี้มาอย่างยาวนานแล้ว ดังนั้น ความเสมอภาคทางการเมืองของผู้หญิงในห้วงเวลา พ.ศ. 2510-2540 ก็เป็นเพียงตัวหนังสือที่อิงอยู่ในรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับเท่านั้น แต่ก็มีเหตุการณ์หลายเหตุการณ์ที่แสดงให้เห็นได้ว่า ผู้หญิงมีความรู้สึกและจิตสำนึกที่ต้องการความเสมอภาคเท่าเทียมกับผู้ชายมาโดยตลอด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเสมอภาคภายในครอบครัวเองหรือความเสมอภาคทางการเมืองก็ตาม จึงมีความจำเป็นที่จะต้องผลักดันเรื่องของสิทธิความเท่าเทียมกันระหว่างชายกับหญิงเข้าไปในรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน อย่างน้อยก็เพื่อเป็นการเปิดพื้นที่ทางกฎหมายให้กับผู้หญิงให้สามารถ

เข้ามามีบทบาทในสังคมและทางการเมืองได้อย่างเท่าเทียมกับผู้ชายเท่านั้น แต่ถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะเขียนบทบัญญัติเอาไว้มากมายอย่างไร เกี่ยวกับความเสมอภาคของชายหญิงก็ตาม ซึ่งบทบัญญัตินั้นก็จะมีผลบังคับใช้ทั่วไป ไม่ได้มุ่งหมายให้ใช้บังคับใช้แก่กรณีใดกรณีหนึ่งเพียงเท่านั้น และในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับล่าสุด (พ.ศ. 2560) จะกำหนดเรื่องสิทธิเสรีภาพอันรวมถึงความเสมอภาคไว้อย่างชัดเจนอย่างไร แต่ก็มักจะพบเห็นเป็นประจำอยู่เสมอว่า การนำไปปฏิบัติใช้ยังล้มเหลวอยู่ตลอดมาเช่นกัน สอดคล้องกับที่ มาลี (2554) ได้กล่าวถึงหลักการของรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2540 ว่าเต็มไปด้วยหลักการที่ดีและถือได้ว่าเป็นรัฐธรรมนูญ “ฉบับประชาชน” กล่าวคือ โดยหลักการถึงแม้ว่าการที่วุฒิสมาชิกจะมาจากการเลือกตั้ง แต่ก็ยังพบว่าวิธีการได้มาซึ่งสมาชิกวุฒิสภา (ส.ว.) ตามรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2540 เป็นการได้มาแบบประดักประเดิดหรือเป็นระบบที่เป็น “ห้วมังกุดท้ายมังกร” ทั้งนี้เนื่องจาก ผู้สมัคร ส.ว. จะต้องไม่สังกัดพรรคการเมืองและต้องวางตัวเป็นกลาง ข้อกำหนดดังกล่าวขัดแย้งกับธรรมชาติของการเลือกตั้ง เพราะในการเสนอตัวเพื่อเข้ารับการเลือกตั้ง ผู้สมัครย่อมจำเป็นที่จะต้องโฆษณาหาเสียงสนับสนุน อีกประการหนึ่ง การมาจากการเลือกตั้งโดยตรงของประชาชนย่อมเป็นการยากที่จะทำให้ ส.ว. วางตัวเป็นกลางจากพรรคการเมือง กล่าวคือ ทำให้เกิดการใช้รัฐธรรมนูญอย่างบิดเบือน จนนำไปสู่การยึดอำนาจโดย คมช. เมื่อวันที่ 19 กันยายน พ.ศ. 2549 และต่อมาก็มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2550 นั่นเอง หรือแม้ว่าในทางกฎหมาย (law-in-book) ผู้หญิงจะมีสิทธิได้รับ

เลือกตั้งและได้รับการสรรหาให้ดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกได้ แต่ในทางความจริง (law-in-action) โอกาสในการได้มาซึ่งตำแหน่งที่มีความสำคัญทั้งในทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมก็ยังคงเป็นไปด้วยความยากลำบาก และถึงแม้ว่ารัฐธรรมนูญฯ ฉบับ พ.ศ. 2550 จะกำหนดมาตรการพิเศษไว้ แต่ก็ยังไม่มีผลการดำเนินการในทางปฏิบัติได้เช่นกัน ดังนั้น ผู้ที่เกี่ยวข้องหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสิทธิความเสมอภาคทางการเมืองทั้งหลาย จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเคลื่อนไหวณรงค์เพื่อเพิ่มจำนวนวุฒิสมาชิกหญิงอย่างจริงจัง และให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทางตรงในเรื่องนี้ คือ วุฒิสภา และวุฒิสภาก็เป็นหนึ่งในองค์ประกอบของภาครัฐ จึงสมควรที่จะมีบทบาทในการผลักดันเรื่องนี้ต่อไป

ข้อเสนอแนะ

พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในห้วงเวลา พ.ศ. 2510-2560 จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ปรากฏให้เห็นถึงพัฒนาการที่ดีขึ้นมาเป็นลำดับ และเมื่อผู้วิจัยได้พิจารณาจากทฤษฎีต่าง ๆ พร้อมทั้งแนวความคิดของกลุ่มผู้หญิง ผู้ให้ข้อมูลหลักในการวิจัยครั้งนี้อีกมุมหนึ่งนั้น ที่เป็นทั้งผู้แทนจากองค์กรสตรีที่สำคัญ ๆ รวมถึงนักวิชาการและผู้ที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับสตรีในสังคมไทย กล่าวได้ว่า พัฒนาการความเสมอภาคทางการเมืองของสตรีในสังคมไทยยังไม่สามารถพัฒนาไปในทิศทางที่จะส่งผลกระทบต่อสังคมได้ตามหลักทฤษฎีที่กล่าวอ้างไว้ และการบริหารงานของภาครัฐยังไม่แสดงให้เห็นถึงความจริงจังในการสนับสนุนการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีได้อย่างยั่งยืน ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะแนวทางสำหรับการพัฒนาความเสมอภาคทางการเมือง

ของสตรี โดยแบ่งออกเป็น 3 ด้าน (1) ด้านเชิงนโยบาย (2) ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสตรี และ (3) ด้านการปฏิบัติของสตรีในสังคมไทย โดยมีรายละเอียดดังนี้

ด้านเชิงนโยบาย

1. ภาครัฐควรกำหนดเป็นนโยบายเพื่อส่งเสริมให้สตรีสามารถเข้าไปมีบทบาท ในฐานะผู้นำทางการเมืองในระดับท้องถิ่น ซึ่งจะทำการเมืองในระดับท้องถิ่นเกิดประสิทธิภาพและสร้างความหลากหลายในการพัฒนาท้องถิ่นนั้น โดยมอบหมายให้ผู้ที่มิอำนาจในระดับจังหวัด กำหนดเป็นนโยบายที่ชัดเจนให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่ของตนเอง นำนโยบายที่กำหนดไปปฏิบัติให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

2. ภาครัฐควรมีนโยบาย แผนการดำเนินงาน และกิจกรรมที่เอื้อต่อทิศทางการดำเนินงานการเมืองของสตรีอย่างชัดเจนในการกำหนดมาตรการเฉพาะเพื่อการเพิ่มสัดส่วนของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีให้มากยิ่งขึ้น

3. ภาครัฐควรมีนโยบายในการกำหนดภารกิจและความรับผิดชอบของกรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว และกลไกที่จะตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศฯ ที่ชัดเจน และควรให้มีการติดตามและประเมินผลกระทบจากการดำเนินงาน เพื่อส่งเสริมความเท่าเทียมระหว่างเพศอย่างสม่ำเสมอ

4. ภาครัฐควรดำเนินการผลักดันให้มีหลักประกันว่า จะมีกลไกระดับชาติที่เข้มแข็งพอที่จะส่งเสริมความเสมอภาคทางเพศ อาทิเช่น รัฐบาลไทยควรเพิ่มการมีส่วนร่วมของสตรีให้ดำรงตำแหน่งในงานด้านการบริหารจัดการทั้งในภาครัฐ เอกชน และการเมือง และควรมีการกำหนดเป็นมาตรการลดความอคติทางเพศในสังคมไทย

5. ภาครัฐควรสร้างกลไกระดับชาติ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสตรีมีอำนาจหน้าที่ มีทรัพยากรบุคคล และมีงบประมาณที่เพียงพอในการปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องกับสตรีได้อย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล และเพื่อเป็นการส่งเสริมสิทธิของสตรีทุกรูปแบบ โดยให้มีการนำยุทธศาสตร์ในการบูรณาการเรื่องเพศภาวะไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพในทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน

ด้านหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสตรี

1. สถาบันทางการเมืองหรือองค์กรทางสังคมควรกำหนดแนวทางส่งเสริมให้สตรีได้มีโอกาสเรียนรู้ ฝึกฝนประสบการณ์ในการทำงานทางการเมืองทุกระดับ เพราะสตรีจะขาดโอกาสเหล่านี้เป็นพื้นฐาน

2. พรรคการเมืองควรวางเป้าหมายในการส่งเสริมการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองของสตรี เพื่อหาผู้สนับสนุนพรรคที่เป็นสตรีมาร่วมงาน และเป็นโอกาสอันดีในการบ่มเพาะนักการเมืองสตรีรุ่นใหม่ของพรรคการเมืองด้วยนั้น และที่สำคัญพรรคการเมืองควรกำหนดแนวทางสนับสนุนและเพิ่มสัดส่วนของจำนวนนักการเมืองสตรี ในการส่งสมัครรับเลือกตั้งทุกครั้งโดยกำหนดหลักเกณฑ์ของพรรคให้ชัดเจน เพื่อเป็นการสรรหาและส่งเสริมสตรีที่มีความรู้ความสามารถลงสมัครรับเลือกตั้งเพื่อเพิ่มสัดส่วนของนักการเมืองสตรีในระบบการเมืองไทย

3. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสตรีควรที่จะมุ่งอบรมให้ความรู้โดยผนวกเรื่องบทบาทหญิงชายในเนื้อหาและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทำหน้าที่ในการเสริมสร้างความรู้และโอกาสในการเข้าสู่การเมืองของสตรีที่ทำงานในระดับชุมชนหรือผู้นำทางการเมือง อย่างไรก็ตามเป็นทางเลือกเพื่อให้สตรีกลุ่มนี้มีความมั่นใจที่จะตัดสินใจเข้าสู่การเป็นนักการเมืองได้ต่อไป

4. หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับสตรี ตลอดจนสื่อมวลชนแขนงต่าง ๆ ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารทางการเมือง ด้วยสื่อที่หลากหลายและต่อเนื่องอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปและสตรี เกิดความรู้ความเข้าใจ และเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีในสังคมไทย

5. สถาบันครอบครัวควรส่งเสริมให้ความรู้ เรื่องสิทธิมนุษยชน สิทธิเด็ก วิธีการแก้ไขความขัดแย้ง โดยไม่ใช้ความรุนแรง และการดำรงชีวิตตามหลักศาสนา เพื่อสร้างความตระหนักในครอบครัวเกี่ยวกับสิทธิของตนเองและของผู้อื่น โดยที่สำคัญสถาบันครอบครัวควรส่งเสริมให้มีการเลี้ยงดูลูกผู้หญิงและลูกผู้ชายอย่างเท่าเทียมกัน

เอกสารอ้างอิง

- นรนิติ เศรษฐบุตร. (2558). *รัฐธรรมนูญกับการเมืองไทย* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- บุญเรือง ศรีเหรียญ. (ม.ป.ป.). *เอกสารประกอบการสอนวิทยาการวิจัยขั้นสูง*. ปทุมธานี. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ในพระบรมราชูปถัมภ์.
- พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. 2558. (2558). *ราชกิจจานุเบกษา*, 332 (18ก), 17-27.
- เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. (2559). ความเหลื่อมล้ำทางเพศภาวะ: ปัญหาความรุนแรง ข้อท้าทายและทางออก. *วารสารพัฒนาสังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. ฉบับพิเศษ18*. 2559.
- มาลี พุกษ์พงศาวิ. (2554). สิทธิและโอกาสของผู้หญิงในการดำรงตำแหน่งวุฒิสมาชิกในบริบทของพัฒนาการความเสมอภาคระหว่างเพศในประเทศไทย. *จุลนิตี, สถาบันพระปกเกล้า. ปี8 ฉบับที่6*.
- วรรณิ แกมเกตุ. (2555). *วิธีวิทยาการวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิภาพรรณ อุปนิสากร. (2559). การพัฒนาบทบาททางการเมืองของสตรี. *ธรรมทรรศน์, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น. ปี16 ฉบับ3*
- สถาบันพระปกเกล้า. (2551). *สตรีกับการเมือง: ความเป็นจริง พื้นที่ทางการเมือง และการขับเคลื่อน*. วิทยาลัยพัฒนาการปกครองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า. นนทบุรี: โรงพิมพ์ธรรมดาเพลส.

ด้านการปฏิบัติของสตรีในสังคมไทย

1. สตรีควรมีความเชื่อมั่นหรือเห็นคุณค่าในตัวเองเป็นพื้นฐาน เพราะงานด้านการเมืองเป็นงานที่ต้องแก้ปัญหาให้กับประชาชน ต้องมีทั้งความมุ่งมั่น ความสามารถ และคุณธรรม เรียนรู้และพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลา จึงจะสามารถประสบความสำเร็จ ในเส้นทางการเมืองได้อย่างยั่งยืน
2. สตรีควรที่จะเข้าไปมีบทบาทในทุกด้านอันประกอบไปด้วย ด้านเศรษฐกิจ ด้านการเมือง และด้านสังคม เนื่องจากสตรีเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ทรงคุณค่าเป็นพลังสำคัญของการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมหรือสิ่งแวดล้อมให้สามารถดำเนินไปได้อย่างสมบูรณ์แบบ และเกิดความสมดุลมากกว่าที่ดำเนินการนั้น ๆ มีเพียงผู้ชายเท่านั้นที่สามารถกระทำได้

- สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. (2550). *สตรีในสามทศวรรษของเศรษฐกิจไทย*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร
- สุธีรา ทอมสัน และเมธินี พงษ์เวช. (2539). *ผู้หญิงไทย: สถานภาพและบทบาทที่เปลี่ยนแปลง*. สถาบันวิจัยบทบาทหญิงชายและการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร
- สุภางค์ จันทวานิช. (2552). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ* (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อมรา พงศาพิชญ์ และวิมลศิริ ชำนาญเวช. (2541). *สถานภาพสตรีไทยทางกฎหมายและสังคม*. สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานสตรีแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร
- เอื้อมพร หลินเจริญ. (2554). *เทคนิคการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ*. *วารสารการวัดผลการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. ปี 17 ฉบับที่ 1 2554.